

A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai

Szerkesztette
Török Bernát és Zódi Zsolt

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai

Tanulmányok a mesterséges intelligencia
és a jog határterületeiről

Szerkesztette

Török Bernát és Zódi Zsolt

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Budapest, 2021

Czékmann Zsolt
Deli Gergely
Eszteri Dániel
G. Karácsony Gergely
Gombos Katalin
Gyuranecz Franciska Zsófia
Hohmann Balázs
Karsai Krisztina
Klein Tamás
Kocsis Réka

Szerzők:
Kovács László
Krausz Bernadett
Lábod Péter
Menyhárd Attila
Mráz Attila
Muhari Nóra
Papp Dorottya
Péterfalvi Attila
Pók László Gábor
Pusztahelyi Réka

Pümkösty András
Rab Árpád Szörényi
Ritó Evelin
Sorbán Kinga
Tóth András
Török Bernát
Udvary Sándor
Vadász Pál
Zódi Zsolt

Lektorálta:
Balogh Zsolt és Sorbán Kinga

Kiadja a Nemzeti Közszerzői Egyetem
Ludovika Egyetemi Kiadó Iroda
A kiadásért felel: Koltay András rektor

Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu

Felelős szerkesztő: Inzsöl Kata
Olvasószerkesztő: Kutas Éva
Korrektor: György László és Pokorádi Zsófia
Tördelőszerkesztő: Körösi László

Nyomdai kivitelezés: Mondat Kft.
Felelős vezető: Nagy László

DOI: <https://doi.org/10.36250/00923.00>

ISBN 978-963-531-483-6 (nyomtatott)
ISBN 978-963-531-484-3 (elektronikus PDF) | ISBN 978-963-531-485-0 (ePub)

© A szerkesztők, 2021
© A szerzők, 2021
© A kiadó, 2021

Minden jog védve.

Tartalom

<i>A kötet szerzői</i>	7
<i>Előszó</i>	11
Török Bernát – Zódi Zsolt: Bevezetés	15
I. rész Társadalmi, etikai hatások	
Rab Árpád Szörény: A mesterséges intelligencia hatása a társadalomra – problématerkép	25
Püskösty András: Egy új digitális etika megalapozásának egyes szempontjai – big data, algoritmos döntéshozatal és a személy az adatalapú társadalomban	43
Menyhárd Attila: Az információs technológiai fejlődés hatása az állam szerepvállalásaira	67
Vadász Pál: Elkerülhető, hogy a robotok diszkrimináljanak bennünket?	89
II. rész Általános szabályozási kérdések	
Klein Tamás: Robotjog vagy emberjog?	111
Török Bernát: Az alkotmányjog horizontális hatálya?	143
G. Karácsony Gergely: Innovatív jogalkotói megoldások a mesterségesintelligencia-alapú rendszerek szabályozására	157
III. rész Adatvédelem	
Péterfalvi Attila: Algoritmusok és adatvédelem: Quo vadis?	179
Eszteri Dániel: A gépek adatalapú tanításának megfeleltetése a GDPR egyes előírásainak	187
Pók László Gábor: Arcfelismerés és adatvédelem: a cél szentesíti az eszközt?	211
Deli Gergely – Kocsis Réka – Muhari Nóra: Akarva-akaratlanul – az adatvédelem és az akaratszabadság dilemmái	233
IV. rész Kommunikáció	
Mráz Attila: Deepfake, demokrácia, kampány, szólásszabadság	249
Lábody Péter: Algoritmikus szűrőmechanizmusok a szerzői jogok védelmében	279
Sorbán Kinga: Az online platformok által alkalmazott mesterségesintelligencia-alapú tartalomszűrés szabályozási kérdései	303
V. rész Jogalkalmazás	
Gombos Katalin – Gyuranecz Franciska Zsófia – Krausz Bernadett – Papp Dorottya: A mesterséges intelligencia jogalkalmazási területen való hasznosíthatóságának alapjogi kérdései	327
Karsai Krisztina: Algoritmusok és büntető igazságszolgáltatás	357
Czékmann Zsolt – Kovács László – Ritó Evelin: Mesterséges intelligencia az államigazgatásban	387

Hohmann Balázs: A mesterséges intelligencia közigazgatási hatósági eljárásban való alkalmazhatósága a tisztességes eljáráshoz való jog tükrében	403
VI. rész Gazdaság	
Udvary Sándor: Az autonóm nem emberi cselekvés polgári jogi megítélésének egyes kérdései az automatizált döntéshozatal adatvédelmi szabályainak határvonalán	423
Pusztahelyi Réka: Az „érzelmes MI” felhasználása az online marketing világában	439
Tóth András: A mesterséges intelligencia versenyjogi vonatkozásai	465
Zödi Zsolt: Algoritmikus koordináció a platformuniverzumban	491
Mutatók	
<i>Tárgymutató</i>	525
<i>Jogszabálymutató</i>	531

A kötet szerzői

CZÉKMANN Zsolt intézeti tanszékvezető, egyetemi docens a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Közigazgatási Jogi Tanszékén. Az infokommunikációs jog és közigazgatási jog oktatásával, kutatásával foglalkozik. A jogász- és mediátori végzettséget a miskolci jogi karon, míg a doktori tanulmányai során az abszolutóriumot a pécsi jogi karon szerezte meg, fokozatot a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában szerzett. Kutatási területei: közigazgatás és közigazgatási jog, infokommunikációs jog, e-ügyintézés, e-kormányzat, közszolgálati jogviszony, DSM.

DELI Gergely az Alkotmánybíróság főtanácsadója, a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara Jogtörténeti Tanszékén a római jogi tantárgycsoportért felelős egyetemi tanár. Doktori értekezését a jó erkölcsökbe ütköző szerződések semmisségét kimondó generális klauzula jogtörténeti és összehasonlító jogi vizsgálatából írta. A New York University School of Law mesterképzésén jogelméleti és a jog közgazdaságtani elemzésével kapcsolatos tanulmányokat folytatott.

ESZTERI Dániel jogász, a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság főosztályvezető-helyettese. Tudományos doktori (PhD-) fokozatát a Pécsi Tudományegyetemen szerezte 2015-ben a virtuális tulajdonról írt disszertációjával.

G. KARÁCSONY Gergely a győri Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi docense. Kiemelt kutatási témája a technológia és a jog kölcsönhatásának elemzése, az új technológiák megjelenésének társadalmi, szabályozási, etikai és gazdasági vonatkozásai.

GOMBOS Katalin gyakorló bírói tapasztalatokkal rendelkező egyetemi oktató, habilitált egyetemi docens, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Európai Köz- és Magánjogi Tanszékének vezetője. Európa-jogi szakjogász.

GYURANECZ Franciska Zsófia 2017-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, azóta a Fővárosi Törvényszéken dolgozik bírósági fogalmazó munkakörben, szolgálati helye a Budapesti II. és Kerületi Bíróság. 2020 nyarán a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán Európa-jogi szakjogász képesítést szerzett.

HOHMANN Balázs a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Közigazgatási Jogi Tanszék Informatikai és Kommunikációs Jogi Csoportjának egyetemi tanársegédje, a Baranya Megyei Békéltető Testület tagja. A Doktoranduszok Országos Szövetsége Jogtudományi Osztályának elnöke.

KARSAI Krisztina egyetemi tanár, akadémiai doktor, szakmai munkája a büntető igazságszolgáltatás, különösen az alapelvek, az anyagi jog és az európai bűnügyi együttműködés kérdésköreire irányul. Ezen tudományos érdeklődése mellett a számítógépes algoritmusok büntető igazságszolgáltatásbeli felhasználásának elméleti kérdéseivel is foglalkozik, ennek alapjogi, illetve szervezeti kriminológiai vonzataival. Több monográfia szerzője, a magyar Btk. Nagykomentárjának szerkesztője. Több külföldi egyetem állandó vendégprofesszora. Független szakértője az Európai Bizottságnak európai kriminálpolitikai kérdésekben; 2016 és 2019 között Jean Monnet Chair-címmel tüntették ki. 2020 és 2023 között a Digital Criminal Justice nemzetközi kutatási és oktatási projekt (Erasmus+ stratégiai partnerségek) konzorciumvezetője.

KLEIN Tamás a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi docense, az Infokommunikációs Jogi Tanszék tanszékvezető-helyettese. Jogi diplomáját az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán szerezte, majd ugyanott védte meg PhD-értekezését *A sajtószabadság alkotmányos tartalmának jelentésmódosulásai, különös tekintettel a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatára* címmel. Fő kutatási területei a sajtószabadság alkotmányjogi és médiajogi elemzése, valamint a platformgazdaság, különösen a közösségi média-platformok jogi szabályozásának kérdésköre. Tudományos érdeklődése az elmúlt években egészült ki a robotjog kutatásával. Több mint hetven tudományos közlemény szerzője vagy szerkesztője. Monográfiája *Sajtószabadság és demokrácia* címmel 2020-ban jelent meg.

KOCSIS Réka a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elsőéves PhD-hallgatója. Doktori értekezésének témája a digitalizáció személyes adatok védelméhez való jogra gyakorolt hatása. 2019-től kutatóként közreműködik a Felsőoktatási és Ipari Együttműködési Központ a Széchenyi István Egyetemen elnevezésű projektben. Ezen belül az Autonóm járművek jogi kérdései című alprojektben végez adatvédelemmel kapcsolatos kutatási tevékenységet.

KOVÁCS László tanszékvezető egyetemi tanár a Miskolci Egyetem Gépészmérnöki és Informatikai Kar Informatikai Intézetében. 1985-ben szerzett diplomát matematika-fizika tanári szakon. 1985 óta dolgozik a Miskolci Egyetemen. Főbb oktatási területek: adatbázisrendszerek, adatkezelés XML-ben, adatelemzés MSc, DBMS-adminisztráció, ontológia. Vendégoktatói tapasztalatokat szerzett a Kassai Műszaki Egyetemen, a marosvásárhelyi Petru Maior Egyetemen, az Erlangeni Egyetemen és a Siauliai State College Főiskolán (Litvánia). Kutatási területei: fogalomhálók, ontológia, bizonytalanságok modellezése, adatbányászat, szövegek szemantikai elemzése.

KRAUSZ Bernadett 2018 óta a Zalaegerszegi Törvényszék bírósági fogalmazója, szolgálati helye a Nagykanizsai Járásbíróság. Emellett a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar (Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola) PhD-hallgatója, a gyermektartásdíj intézményét vizsgálja jogtörténeti és európai jogi kitekintéssel.

LÁBODY Péter infokommunikációs szakjogász, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Szerzői Jogi Főosztályának vezetője, a Nemzeti Közszerzői Jogi Intézet Információs Társadalom Kutató Intézetének kutatója és a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának doktorandusza. Fő kutatási területei a platformok szerzői jogi felelőssége, a szerzői jog és a véleménynyilvánítás szabadságának ütközési pontjai és az alternatív vitarendezés online lehetőségei.

MENYHÁRD Attila az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékének egyetemi tanára és a Nemzeti Közszerzői Jogi Intézet Információs Társadalom Kutatóintézetének kutatóprofesszora. A Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetének külsős munkatársa. Az UNIDROIT Kormányzótanácsának, a bécsi székhelyű European Centre of Tort and Insurance Law kutatóintézetnek és több más nemzetközi szakmai szervezetnek a tagja. Választottbíró, az Oppenheim Ügyvédi Iroda munkatársa.

MRÁZ Attila, PhD, Fellow-in-Residence, Harvard University, Edmond J. Safra Center for Ethics. Kutatási területe a nemzetközi emberi jogok, az alkotmányjog, a demokráciaelmélet és a jogelmélet határterületei; publikációi a választójog igazolásaira és korlátaira, a választójog egyenlősége és az egyenlő bánásmód közötti összefüggésekre összpontosítanak.

MUHARI Nóra 2018 óta az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán jogászhallgató. 2019-től kezdve külsős kutatóként közreműködik a Felsőoktatási és Ipari Együttműködési Központ a Széchenyi István Egyetemen elnevezésű projektben. Ezen belül az Autonóm járművek jogi kérdései című alprojektben végez kutatási tevékenységet, illetve angol szaknyelvi fordítást.

PAPP Dorottya az egyetem elvégzését követően a Budapest Környéki Törvényszék bírósági fogalmazója volt, 2020 februárja óta a Kúria Közigazgatási Kollégiumában dolgozik ítélező tanács mellé beosztott jogi ügyintézőként. Emellett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola PhD-hallgatója, kutatási területe az alapjogi bírászkodás a közigazgatási bíróságokon.

PÉTERFALVI Attila 2012. január 1-jétől a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság elnöke. Több egyetemen oktat, köztük a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogi Továbbképző Intézetében, valamint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem címzetes egyetemi tanára. Kutatási területei az adatvédelem, információszabadság és a személyiségi jog. Tudományos fokozatát 2014-ben szerezte; több mint ötven tudományos publikáció szerzője.

PÓK László Gábor kamarai jogtanácsos, adatvédelmi és adatbiztonsági szakjogász. Kiemelt érdeklődési területe a technológiai fejlődés hatása a személyes adatok védelméhez fűződő jog érvényesülésére, a magánszféra védelmét erősítő technológiai megoldások alkalmazása, illetve az adatvédelmi szabályok alkalmazása az elektronikus hírközlési és az infokommunikációs szolgáltatások tekintetében.

PUSZTAHELYI Réka a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékének docense. A szerző kutatási területe jelenleg a mesterséges intelligencia által okozott károkért való szigorú felelősség, de tudományos munkássága érinti a dologi jog, a védjegyjog, továbbá a kötelmi jog egyes területeit is.

PÜNKÖSTY András 2006-ban végzett jogászként a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, 2010-ben elvégezte a University of Cambridge kihelyezett angol és EU-jogi képzését, majd 2014-ben doktori fokozatot szerzett a Pázmányon. 2009–2013 között ügyvédjelölt, illetve a Nemzetgazdasági Minisztériumban EU-referens. 2013-tól 2018-ig a Gazdasági Versenyhivatal munkatársa. Jelenleg adjunktus a PPKE Európai jogi Tanszékén, valamint kutató az egyetem Versenyjogi Kutatóközpontjában és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Információs Társadalom Kutatóintézetében.

RAB Árpád 1995-ben és 2000-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem etnográfus, valamint kulturális antropológia szakjain. Doktori fokozatát 2016-ban szerezte meg a digitális kultúra kutatásával. Közel két évtizede kutatja az információs társadalmat, különös tekintettel a legújabb technológiák társadalomformáló hatásaira. 15 évig a Budapesti Műszaki Egyetem Információs Társadalom- és Trendkutató Központjában dolgozott, amelyet évekig vezetett is. Jelenleg a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Információs Társadalom Kutatóintézetének tudományos főmunkatársa és a Budapesti Corvinus Egyetem docense. Évekig dolgozott az UNESCO információs társadalom szakértőjeként. Hazai és nemzetközi konferenciák rendszeres előadója, 70 publikáció szerzője.

RITÓ Evelin egyetemi tanársegéd, jogi szakreferens. 2017-ben a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán szerezte meg jogi diplomáját *summa cum laude* minősítéssel. 2018 szeptemberétől kezdődően az Új Nemzeti Kiválósági Program ösztöndíjasa. Jelenleg a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola harmadéves PhD-hallgatója, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Közigazgatási Jogi Tanszék egyetemi tanársegédje és az egyetem Oktatásfejlesztési és Minőségbiztosítási Rektorhelyettesi Titkárságának jogi szakreferense. Kutatási területei: e-közigazgatás, e-kormányzat, elektronikus közszolgáltatások, *smart city*.

SORBÁN Kinga a Nemzeti Köszolgálati Egyetem Információs Társadalom Kutatóintézetének kutatója, fő kutatási területei a platformszabályozás, valamint a tartalommal összefüggő kibercbűncselekmények. 2018 júniusáig a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság nemzetközi kapcsolattartásért felelős munkatársaként médiaszabályozással kapcsolatos ügyekben látta el a hatósági álláspont képviseletét az Európai Unióban és nemzetközi szervezetekben. Jogi diplomáját 2013-ban az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerezte, 2018-ban a Pécsi Tudományegyetem infokommunikációs szakjogász képzésén LLM címet szerzett.

TÓTH András, PhD, a Gazdasági Versenyhivatal elnökhelyettese, a Versenytanács elnöke, tanszékvezető egyetemi docens, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Infokommunikációs Jogi Tanszékének vezetője.

TÖRÖK Bernát 2003-ban szerezte jogi diplomáját a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. Előbb az Országos Rádió és Televízió Testület munkatársa, majd 2010 és 2018 között az Alkotmánybíróság főtanácsadója volt. 2016–2017-ben a Yale Law School vendégkutatójaként dolgozott. Doktori fokozatát 2018-ban szerezte. A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Alkotmányjogi és Összehasonlító Közjogi Tanszékének docense, és az Információs Társadalom Kutatóintézet vezetője. Kutatási területe a szólásszabadság és az információs társadalom alapjogi kérdései.

UDVARY Sándor a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának tanszékvezető egyetemi docense, tudományos fokozatát 2007-ben szerezte meg az *Alkotmányos média* című könyvével. A polgári eljárásjogi kodifikációban igazságügyi miniszter által felkért szakértőként működött közre. Tanulmányutat tett az Egyesült Államokban, ahol a *class action* jogintézményét kutatta, e témában tartotta habilitációs előadását. Jelenlegi kutatási témája az önzetők autók, robotok, mesterséges intelligencia szabályozási és felelősségi kérdései.

VADÁSZ János Pál az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán végzett matematika–fizika tanári szakon 1980-ban. Negyvenéves ipari tapasztalatát az informatika területén szerezte több országban. 2018-ban védte meg PhD-értekezését a Nemzeti Köszolgálati Egyetem Katonai és Műszaki Doktori Iskolájában. Jelenleg ugyanitt az Információs Társadalom Kutatóintézet kutatója. Kutatási területei a mesterséges intelligencia torzításai, valamint a rendvédelmi szervek és nemzetbiztonsági szolgálatok számonkérhetősége.

ZÓDI Zsolt 1991-ben végzett jogászként. 1996-ig jogelméletet oktatott a Miskolci Egyetem jogi karán, majd elhagyta a tudományos szférát, és a jogi kiadás területén töltött be különböző pozíciókat. 2012-ben védte meg PhD-dolgozatát. Jelenleg az információs társadalom szabályozási kérdéseivel foglalkozik. Két monográfia és több mint nyolcvan cikk és könyvrészlet szerzője.

Előszó

A mesterséges intelligencia alkalmazásának rohamos terjedése számtalan nehéz kérdéssel szembesíti az emberiséget. Ahogy valamely technológia használatának általánossá válásakor mindenkor lenni szokott, a nehézségeket számba vevő, vészjósló kórusba a szabályozási kérdéseken aggodalmaskodó jogászok is beállnak. A jogi szabályozás rendszerint követő üzemmódban van, a technológia elterjedését követően igyekszik a szükséges normákat megalkotni, és nem is árt, ha ez csak kellő gyakorlati tapasztalat birtokában történik meg. Mindazonáltal helyes, sőt szükséges, hogy a jogászok már jó előre töprengjenek és vitatkozzanak egymással a majdani szabályok mibenlétén. Az is helyénvaló, hogy bár a közösen, széles körben használt technológia a legkézenfekvőbb tárgya a közös európai szabályozásnak, az egyes államok – saját jogi kultúrájuk ismeretében – maguk is előkészüljenek a szabályozási feladatokra.

Az előszó hálás műfaj, mivel egy kötet elején elegendő kérdéseket feltenni, megoldandó problémákat sorolni, amelyekre a kötetben szereplő tanulmányok a későbbiekben igyekeznek majd válaszokat adni, megoldásokat javasolni. Hosszasan lehetne sorolni a mesterséges intelligencia következtében felmerülő nehézségeket, de közülük néhányat e helyütt, már az előszóban is érdemes kiemelni. Elsőként a felelősség alanyának kérdését említeném. Ha sikerül meghatározni, hogy ki felel a mesterséges intelligencia által okozott károkért (a tulajdonos, a fejlesztő vagy az üzemeltető, azaz akinek érdekében a technológiát alkalmazzák), az alkalmazandó felelősségi alakzatot is bizonytalansággal lehet majd találni. A „robotok jogalanyiságáról” szóló diskurzust a magam részéről a *science fiction* kategóriájába sorolom, de persze óvatosságból hozzátenném azt is, hogy a múltbeli *science fiction* olykor valósággá válik. Ezzel együtt is, általában véve remélhető, hogy a hatályos jogrendszer jelentős része – magas absztrakciós szintje folytán – az új technológiákra is alkalmazható maradhat; természetesen ez mit sem változtat azon, hogy új szabályokra is szükség lesz majd.

A mesterséges intelligenciával kapcsolatban legsűrűbben a diszkriminációmentes döntéshozatal követelményét emlegetik, amely bizonyos területeken szorosan összekapcsolódik a sokszínűség biztosításának kívánalmával, mint amelyet e döntéseknek is erősíteniük kell. A technológia talán még nem tart ott, hogy a bonyolult és sokszor a való világban is nehezen értelmezhető és alkalmazható antidiszkriminációs szempontokat megfelelően érvényesíteni tudja, de nyilvánvalóan rohamléptekkel fejlődik ebben a tekintetben is. De vajon miként értelmezhető a diszkrimináció a hírek vagy a biztosítások piacán, vagy éppen az egészségügyben? Egyelőre borzongató belegondolni abba, hogy az efféle döntéseket „gép” hozza meg. Megnyugtató lenne, ha nemcsak a döntéshozatali folyamat elején – az önálló tanulásra képes technológia létrehozásakor –, hanem a végén is ott lenne, mintegy biztosítékként az emberi döntéshozatal, a jogorvoslati lehetőség a döntéssel szemben, amelyről már emberek

döntenek – ugyanakkor, a döntések tömegére tekintve, kényelmi és gazdaságossági szempontokra is figyelemmel egyáltalán nem biztos, hogy ez reális elvárás.

Egy másik gyakran emlegetett követelmény a technológiával kapcsolatban az átláthatóság növelése. Való igaz, a mesterséges intelligencia általi döntéshozatal ma jószerivel egyáltalán nem transzparens, ez pedig finoman szólva sem növeli a döntések megalapozottsága – vagy még inkább: igazságossága, diszkriminációmentessége – tekintetében fennálló közbizalmat. Népszerű felvetés és nehezen támadható tehát a nagyobb átláthatóságra való törekvés. De ennek megvalósulása – legalábbis azon esetekben, ahol a technológia alkalmazásában magánvállalkozások is érdekelték – egyelőre nehezen elképzelhető. Egyrészt a mesterséges intelligencia túlságosan bonyolult, működésének részletei még teljes nyilvánosság esetén is kizárólag csak a szakemberek számára lennének megérthetőek, ráadásul abban az érintett vállalkozások alapvetően ellenérdekelték, tekintettel arra, hogy a technológia fontos üzleti titkukat képezi, ezen felül egy jó szándékú, a transzparenciát előíró szabály feltehetően könnyedén kijátszható vagy formálissá tehető lenne. Ettől még persze nem szabad lemondani a döntés megérthetőségének követelménye érvényesüléséről, de alaptalan illúziókat sem szabad kergetnie a szabályozóknak.

Hasonlóan nehézkesen érvényesíthető az indokolt döntéshozatal követelménye, azaz hogy a technológia ne csak döntést hozzon, hanem be is mutassa, „el is magyarázza”, mire alapozta az adott döntést. A mesterséges intelligencia önálló döntéseket hoz a számára megtanított, betáplált adatok alapján, de egy hatósági vagy bírósági határozathoz hasonló indokolás nehezen várható el tőle. Leginkább a betáplált adatok és az azokra épülő újabb döntések, valamint az éppen eldöntött kérdés közötti hasonlóság igazolása képzelhető el; ilyenformán, mint azt Zódi Zsolt egy blogbejegyzésében találóan megjegyezte, az angolszász bírói precedensrendszerhez válna hasonlatossá a technológia működése.

A döntéssel szembeni „jogorvoslati” lehetőség biztosításáról már tettem említést, hasonlóképpen az emberi döntés biztosítékképpen megőrzendő lehetőségéhez, amelyet bizonyos, kevésbé kockázatos esetekben finomíthatunk az ember általi ellenőrzés biztosításának szükségességére. Ezek a kívánalmak – hasonlóan az előzőekben említett többihez – azonosak az egy-egy döntéshozatali eljárásban biztosított alkotmányos követelményekkel, amelyeket az államnak betudható – hatósági, bírósági – döntésektől várunk el. De a mesterséges intelligencia fejlesztésében, alkalmazásában, elterjesztésében nem az államok, hanem a magánvállalkozások játsszák a főszerepet. Súlyos döntéseket kell majd hozni abban a kérdésben is, hogy mely alkotmányos garanciák biztosítását követeljük meg e magánfelektől, meddig terjed az alapvető emberi jogok tiszteletének és védelmének követelménye az államon kívüli szereplők esetében.

A jogi szabályozásnak nemcsak alanyát és tárgyát tekintve kell e zavaros helyzetben rendet vágnia, hanem egyáltalán a „jog” mibenlétét, a szabályozás módját, formáját is tisztáznia kell, a felügyelet rendszerével egyidejűleg. A jogrendszer hagyományos megközelítésmódja – az alkotmány által erre felhatalmazott jogalkotó

kötelező erejű normákat fogad el, és gondoskodik azok betartásának felügyeletéről – a mesterséges intelligencia alkalmazásának eseteiben nem lesz maradéktalanul és kellő hatékonysággal fenntartható. De hogy mi lép a helyébe, esetleg az állam és a magánszereplők együttműködését feltételező társszabályozás valamely formája, illetve átenged-e az állam bizonyos területeket a jogrendszerrel teljesen független önszabályozásnak, sőt, beletörődik-e abba, hogy a magánvállalkozások szabályozzák felhasználóik magatartását, szintén fajsúlyos és válaszra váró kérdés.

A jogászok számára a jó hír az, hogy – legalábbis amíg a technológia nem jut el a fejlődés azon szintjére, hogy minden, jelenleg még jogi képzettséget igénylő döntés meghozatalára képessé válik – a mesterséges intelligencia körüli szabályozási kérdések bőven gondoskodnak számukra feladatokról. A Nemzeti Közzolgálati Egyetem vezetőjeként büszke vagyok arra, hogy az egyetem Információs Társadalom Kutatóintézete által szervezett konferencia és a nyomában megszülető kötet értékes hozzájárulás ezek ellátásához. Az olvasó gondolatgazdag, vitára serkentő, továbbgondolásra érdemes írásokat talál majd e kötet lapjain; kívánok a számára kellemes elmélyülést!

Budapest, 2021. január 4.

Koltay András
rektor
Nemzeti Közzolgálati Egyetem

Török Bernát – Zódi Zsolt

Bevezetés

A Nemzeti Közszerológálati Egyetem Információs Társadalom Kutatóintézetének (ITKI) első kötetét tartja kezében az Olvasó. Az ITKI az egyetemen folyó stratégiai kutatásokat 2019-es alapítása óta összefogó Eötvös József Kutatóközpont egyik tudományos műhelye, amelynek célja az infokommunikációs szolgáltatások és az új technológiák emberre, társadalomra, az alapjogok érvényesülésére és a demokratikus nyilvánosságra gyakorolt hatásainak és szabályozási kérdéseinek vizsgálata. A kutatóintézet – amellet, hogy több tudományterület kutatóinak csapatmunkája révén a berkein belül is törekszik az információs társadalom jelenségeinek összetett vizsgálatára – aktív résztvevője és szervezője kíván lenni annak a tudományos és társadalmi párbeszédnek, amely az infokommunikációs eszközök jelentette lehetőségek és kihívások értelmezéséről szól.

2020-as kutatási tervünkben hangsúlyos helyet foglalt el a mesterséges intelligencia alkalmazása által felvetett társadalmi és jogi-szabályozási kérdések elemzése. Mára teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy a kérdéskör nemcsak a műszaki, technológiai és informatikai tudományok számára jelent óriási potenciált, hanem a társadalomtudományok művelőitől is szokatlanul innovatív hozzáállást igényel. A digitalizáció feltartóztathatatlan folyamata életünk minden szegmensét behálózza: az állam, a társadalmi élet, a demokratikus nyilvánosság, a gazdaság, de az energiaellátásunk, az élelmezésünk vagy éppen a szórakozásunk is egyre inkább digitális formát öltve, algoritmusok által vezérelve zajlik. Ebből egyenesen következik persze az is, hogy az új technológiai megoldások keltette egyéni és közösségi hatásokról élelnek eszmecekerét kell folytatnunk.

Az ITKI ezt az eszmecekerét a tudományos élet több frontján is elő kívánta mozdítani 2020-ban. Február legvégén (gyakorlatilag pár nappal a járványhelyzet okozta kényszerű leállások megelőzően) az Alkotmánybírósággal és a Nemzeti Adatvédelmi és Információs szabadság Hatósággal közösen szervezett konferenciára hívta a téma hazai kutatóit, hogy megvitassuk, milyen hatással járnak alapjogaink gyakorlására a mesterséges intelligencia különféle szektorokban felbukkanó alkalmazásai. A konferenciafelhívást követően azonnal egyértelművé vált, hogy idehaza is pezsgő tudományos diskurzus alakul a mesterséges intelligencia jogtudományi problémái mentén: az eseményre jelentkező 48 tudományos előadó végül 11 szekcióban, összesen mintegy háromszáz résztvevővel oszthatta meg gondolatait arról, miként mozdíthatja elő alapjogaink érvényesülését az MI, illetve milyen új problémákkal szembesíthet minket az alapjogvédelem terén. Az előadások témaválasztásának és színvonalának köszönhetően a konferencia szinte teljes körű problématerképét adta a felmerülő alapjogi összefüggéseknek.

Jelen kötet mindezzel szoros összhangban a mesterséges intelligencia jelentette szabályozási kihívásokra tereli a figyelmünket. Célkitűzése nem az, hogy a jogalkotás előtt álló feladatokról teljes képet nyújtson, hanem az, hogy akár az állam szerepvállalását, akár a szabályozó általános megközelítését, akár pedig egyes szabályozási területeket illetően azokat a tudományos szempontokat vesse föl, amelyeknek meggyőződésünk szerint meg kellene határozniuk a szabályozási elképzelésekről folyó szakmai vitát. A kötet szerzői között megtaláljuk az ITKI kutatóit, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem karain dolgozó kollégákat, számos más hazai egyetemi műhely képviselőjét és a kihívásokkal a napi praxisban szembesülő szakjogászokat is. Nagy örömről szolgál, hogy mind a februári konferencia megrendezésével, mind a jelen kötet szerkesztésével gazdag eszmecsere eredményező fórumot sikerült teremteni a mesterséges intelligencia alkalmazásával foglalkozó hazai társadalomtudományi kutatások számára.

A kötet huszonekét tanulmányt tartalmaz hat tematikai blokkban.

Az első részben négy olyan írást találhatunk, amelyek a mesterséges intelligenciát a társadalmi és etikai hatások magasabb absztrakciós szintjén vizsgálják.

Rab Árpád, az ITKI munkatársa a mesterséges intelligencia kérdéskörét az egészen általános digitális kultúra összefüggésében elemzi „problématérképén”. A szerző előbb ennek a sajátos kultúrának a jellegzetességeit veszi számba (mint például az interaktivitás, a forrástól való elszakadás vagy a másolhatóság), majd a második részben a mesterséges intelligencia társadalomba való beépülésének folyamatát és ennek hatásait írja le. Rab Árpád következtetése a jog szerepéről ebben a folyamatban nemcsak az, hogy a jognak a kockázatok elkerülését és a felelősség telepítését kell szabályoznia, hanem szerinte a jog segít a jelenséggel kapcsolatos közös nyelv kialakításában, sőt a jogi eljárások sok esetben mintául szolgálhatnak egyes folyamatok szabályok alá vetésének megtervezésében is.

Pünkösty András, szintén az ITKI munkatársa a *big data* korszak etikai dilemmáit holisztikus szemléletben – az adatvédelem, versenyjog és fogyasztóvédelem fogalmaival történő értelmezésén keresztül – igyekszik bemutatni. Pünkösty vállalkozása rendkívül ambiciózus, hiszen egy olyan elméleti keretet (*big data* etikai mátrixot) rajzol fel, amely vonatkoztatási pontként szolgálhat az etikai kérdések felvetéséhez a digitális átalakulást érintően. Vizsgálatának kiinduló sarokpontjai a személy helyzete a változó körülmények között, illetve az adat jelentőségének drámai felértékelődése.

Menyhárd Attila nagyívű írása az állami szerepvállalás és a technikai fejlődés sokoldalú viszonyrendszerével foglalkozik, és nehéz összefoglalni röviden. A szerző szerint az állam két dilemmával is szembesül a technológiaszabályozás kapcsán. Az első, hogy egyszerre kell az innovációt ösztönözni és a kockázatokat elkerülni. A második pedig, hogy védenie kell a „monopolhelyzeteket” (például a szellemi alkotásokat, azaz az algoritmusokat, és tágabb értelemben a tulajdont), de ezt a védelmet csak a közérdek határáig kell adnia. Vannak olyan ágazatok, amelyek annyira kitéttek a kockázatoknak, hogy a hagyományos vétkességi felelősség

el is tűnt belőlük, és a helyét egy általános kötelező felelősségbiztosítás vette át. Mindezek a problémák az MI és a platformok világában úgy jelennek meg, hogy a szabályozás tárgya az algoritmus lesz. Ugyanakkor az igazán hatásos szabályozás az *ex ante* szabályozás, nem pedig az, amelyik már a sérelem bekövetkezése utáni helyzetet rendezi. Ez a problémája például az értesítéstartólítási eljárásnak is. Jó lenne a sértő tartalmakat még a megjelenésük előtt elcsípni, de ez a szólásszabadság sérelme nélkül lehetetlen. Menyhárd szerint ez egy feloldhatatlan dilemma. Hosszan foglalkozik azzal a problémával is, amelyet a szakirodalom gyakran emleget a platformok (és a rajtuk működő MI-algoritmusok) kapcsán is, a vitarendezés és az igazságszolgáltatás privatizálásának jelenségével. Összességében Menyhárd szerint a platformvilág tulajdonképpen csak tovább bővíti és felerősíti azokat a dilemmákat (például a *boilerplate* szerződésekét), amelyek már a 20. század elején a tömegtermeléssel megjelentek.

Vadász Pál, az ITKI kutatója azt a népszerű etikai dilemmát taglalja tanulmányában, hogy vajon elkerülhető-e, hogy a robotok diszkrimináljanak bennünket. Mindezt közérthetően megírva, de – képzettségénél fogva is – erős technikai háttértudás birtokában tárja az olvasó elé. Nemcsak az algoritmikus elfogultság technológiai részleteit érthetjük meg a fejezetből remek esettanulmányokon keresztül, hanem a szerző a szakirodalomban legelfogadottabb korrekciós technikákat is ismerteti. Végül követhetjük az, hogy sajnós elkerülhetetlen, hogy a robotok diszkrimináljanak bennünket, de vannak eszközeink arra, hogy ennek hatásait csökkentsük.

A kötet második része a mesterséges intelligencia jogágakhoz nem vagy nehezen köthető általános szabályozási kérdéseit feszegető három írást ölel fel, *Általános szabályozási kérdések* címmel.

Klein Tamás, a KRE docense, a területtel egyik legrégebben foglalkozó szakember arra a szándékoltan dramatizált kérdésre keresi a választ írásában, hogy a robotokat szabályozó jog vajon „robotjog” vagy inkább „emberjog” legyen. A szerző természetesen az utóbbi mellett teszi le a voksát. Úgy érvel, hogy a mesterséges intelligencia szabályozása nem lehet önmagában való divathullám, a *science fiction* irodalom és a hollywoodi filmipar által felépített toposzok bénult foglya, sem a technológiai cégek üzleti érdekeit respektáló technológiaszabályozás, hanem az emberi méltóság és a demokratikus társadalmi rend alapértékein nyugvó normarendszerként kell megalkotni és működtetni.

Török Bernát írása azt az igen lényeges, ám kissé elhanyagoltnak tűnő kérdést feszegeti, hogy bár az alkotmányos követelmények számonkérése a magánviszonyok (például a fogyasztó és a szolgáltató) közt máig kivételesnek számít, az MI kapcsán mintha ez a kivételesség megszűnőben lenne. Szinte reflexió és komolyabb végiggondolás nélkül hangoztatja minden, az MI-vel foglalkozó szakirodalom, hogy annak nem szabad diszkriminálnia, és így tovább. Török azzal a Lessig által még két évtizede felismert összefüggéssel magyarázza ezt a jelenséget, hogy az MI és az MI-ben „működő” algoritmusok önmagukban is magatartás-irányító mechanizmusok. S ha ez így van, értelmesnek tűnik, hogy a jogra alkalmazott követelményeket

alkalmazzunk rájuk is. A megoldás az, hogy a fókuszban az értékeknek kell lennie, illetve annak, hogy az egyes területeken tevékenykedő algoritmusok előmozdítsák vagy rombolják ezeket az értékeket. Ezt azonban nem fogjuk tudni eldönteni, ha az algoritmusokat általában, „a diszkriminációmentesség mindent körbevevő és elfedő leple alatt” szabályozzuk.

G. Karácsony Gergely, a győri jogi kar docense szintén régebb óta foglalkozik a mesterséges intelligencia és a robotok szabályozásának témájával. Írásában arra a manapság egyre élesebb formában felvetődő dilemmára keresi a választ, hogy igényel-e a mesterséges intelligencia új jogalkotást, vagy pedig a fennálló szabályrendszerek elegendők lehetnek az MI-vel kapcsolatos új kihívások kezelésére. G. Karácsony arra az elsőre meghökkentő, de az érvelése alapján nagyon is meggyőző következtetésre jut, hogy „a mesterséges intelligencia szabályozása nem annyira a számítástechnikai hardver és szoftver szabályozására, hanem a gyógyszeripar működésére kell hogy hasonlítson”, amennyiben a szabályozó szerv a fejlesztések eredményét egyedileg, teszteléssel hagyja jóvá. Ebben a rendszerben nagy szerepet szánna a szerző az úgynevezett *regulatory sandboxoknak*, azoknak a lehatárolt szabályozási tesztkörnyezeteknek, ahol az egyes MI-megoldásokat és azok szabályozását előbb kicsiben lehet kipróbálni, és csak ezután kellene az állami szabályozás szintjére emelni.

A könyv harmadik tematikai blokkjában három, a problémát adatvédelmi szempontból vizsgáló írást olvashatunk.

Péterfalvi Attila, az adatvédelmi hatóság elnöke a *quo vadis* kérdését feszegeti írásában. Péterfalvi hangsúlyozza, hogy az adatvédelem céljain és elvein a fejlődő technológia nem változtat, azokhoz mindenképpen ragaszkodni kell. A jogszerű, tisztességes és átlátható adatkezelés, a különleges adatok kezelésének tilalma, az információs önrendelkezés elve mind-mind olyan rendelkezések, amelyeket az MI korában is be kell tartani. Az automatizált döntéshozatal esetén ragaszkodni kell az érintett azon jogához, hogy tiltakozhat az ilyen adatkezelés ellen. Péterfalvi válasza tehát a *quo vadis* kérdésre az, hogy az önszabályozást és a kockázatalapú megközelítést mint új szemléletmódot is figyelembe véve a jelenlegi adatvédelmi szabályozás képes lesz kezelni az MI alkalmazásából fakadó kockázatokat.

Eszteri Dániel, a NAIH munkatársa az MI-tematika egyik kulcskérdését, az öntanuló rendszerekben kritikus fontosságú adatalapú tanítás és a GDPR összefüggéseit elemzi, elsősorban az automatizált egyedi döntéshozatal szabályaira fókuszálva. Eszteri szerint egy öntanuló rendszer akkor lesz a GDPR alapján jogszerű, ha a rendszer üzemeltetőjének megvan a megfelelő jogalapja az adatok kezelésére, a rendszer takarékosan bánik a személyes adatokkal, és a rendszer átláthatóságát akár oly módon is biztosítják, hogy az érintetteknek rendelkezésére bocsátanak egy tesztrendszert, ahol „kísérletezhetnek” a különböző bemenetekkel. Végül ezeknél a rendszereknél is mindenképpen biztosítani kell az emberi beavatkozás lehetőségét.

Pók László adatvédelmi szakjogász az MI azon területét elemzi, amely jelenleg talán a legkomolyabb adatvédelmi problémákat veti fel a gyakorlatban: az arcfel-

ismerési technológiákat. Tanulmányában azt a kérdést vizsgálja, hogy az arcfelismerő rendszerek alkalmazása és a technológia elterjedése miként egyeztethető össze az alapjogokkal, különösen a személyes adatok védelmével. Mivel az arckép biometrikus adat lehet, a kérdést az európai adatvédelem szigorúan szabályozza. Érdekesebb azonban, hogy az emberek a társadalmilag hasznosnak tekintett célok esetében az arcfelismerő technológiák alkalmazását jóval szélesebb körben támogatják, mint olyan esetekben, amikor a szélesebb társadalmi pozitív hatások nem ilyen egyértelműek, vagy egyenesen magánérdekeket (például a bevásárlóközpontok érdekeit) szolgálnak. A tanulmány igen nagy alaposággal veszi végig és alkalmazza az adatvédelmi szabályokat az arcfelismerésre, és következtetése megegyezik Péterfalvi következtetésével: a jelenlegi szabályozás kielégítően kezeli a témával kapcsolatos kockázatokat.

A Deli Gergely, Kocsis Réka és Muhari Nóra szerzőtrío az elsőre talán túl filozofikusnak tűnő *Akarva-akaratlanul. Az adatvédelem és az akaratszabadság dilemmái* címet adták az írásuknak, azonban elolvasva kiderül, hogy az nagyon is gyakorlatias és praktikus dilemmákról szól. A szerzők előbb elemzik a *privacy by design* (beépített adatvédelem) elveit, amely új intézményként a GDPR-ba is bekerült. Ezután a szakirodalomban és a kötetben is sokat tárgyalt „terelgetés” (*nudging*) problémájával kötik össze ezt az új intézményt, hogy a nagy platformszolgáltatók eleve olyan felületeket építenek, amelyek ösztönzik az érintetteket minél több adat megadására, tehát olyan *dizájnt* alkalmaznak, amely nem növeli, hanem csökkenti a *privacyt*. A cikk következtetése, hogy az adatvédelem célja továbbra is az autonóm döntések megőrzése kell hogy legyen.

A kötet negyedik része a mesterséges intelligencia és a nyilvánosság, a kommunikáció, a nyilvános „beszéd” érintkezési területéről közöl három írást.

Mráz Attila írása az MI által előállított, élethűnek tűnő mozgóképek, a *deepfake*-videók problémáiról szól. A szerző szerint a választási, népszavazási kampányok rendeltetésével és a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges feltételekkel összefüggő alkotmányos, demokratikus értékek a deepfake-videók előállításának, közzétételének, terjesztésének szabályozása mellett szólnak. E szabályozás legmegfelelőbb eszköztára a szerző szerint a választási eljárásjogban található. Ugyan tanulmányának az a következtetése, hogy a technológia jogi szabályozása alkotmányosan lehetséges és szükséges, azonban azt is elismeri, hogy nem szabad túl sokat remélnünk az e technológia politikai célú felhasználására adott jogi válaszoktól.

Lábody Péter szerzői jogász, az ITKI kutatója az EU által nemrég elfogadott, a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról szóló úgynevezett DSM irányelv új rendelkezéseiről írt. A témának az a nagyon szoros kapcsolata a mesterséges intelligenciával, hogy az új irányelv megváltoztatja a videókat is megjelenítő internetes platformok jogi státuszát. Ezek ugyanis felhasználóként arra lesznek kötelezve, hogy a felületükön folyamatosan monitorozzák a feltöltött tartalmakat, és ne engedjék az egyszer már feltöltött és levetetett, szerzői jogi védelemben részesülő alkotásokat újra feltölteni. Ezt pedig kizárólag mesterségesintelligencia-

alkalmazásokkal fogják tudni megelőzni. Az engedélyszerzés és/vagy az anyagi felelősség miatti költségek minimalizálása érdekében alkalmazott MI-filterek széles körű használata ugyanakkor Lábody szerint magában hordozza a véleménynyilvánítás szabadságának indokolatlan sérelmét.

Sorbán Kinga, az ITKI kutatójának tanulmánya lényegében ugyanezzel a problémával – az MI-alapú tartalomszűrő szoftverek és a szólásszabadság kérdésével – foglalkozik, persze más szemszögből, mint Lábody. A platformokon ugyanis a feltöltött tartalmak olyan volumenűek – írja a szerző –, hogy a jogszabályok által előírt tartalomszűrés napjainkban kivitelezhetetlen lenne pusztán emberi munkaerő alkalmazásával, ezért egyre gyakrabban és egyre fejlettebb MI-kre bízják ezt a feladatot. Ez művelet – a szűrés – pedig igen komolyan érinti a szólásszabadságunkat. Sorbán ennek ellenére – úgy tűnik, hogy – híve az MI-alapú szűrésnek mégpedig azért, mert ezzel a platformok felelőssége is nagyobb lehet a tartalom tekintetében. Ugyanakkor a szerző szerint az egyre kiterjedtebb MI-alapú szűrést csak az emberi beavatkozás lehetőségének nyitva hagyásával együtt lehet használni.

A kötet ötödik része négy izgalmas tanulmányt tartalmaz a mesterséges intelligencia különböző jogalkalmazási területeken történő használatáról, ennek lehetőségeiről, korlátairól és kockázatairól.

A Gombos Katalin, Gyuranecz Franciska Zsófia, Krausz Bernadett és Papp Dorottya szerzőnégyes – mindnyájan egyszerre rendelkeznek bírósági és tudományos háttérrel – az MI jogalkalmazásban történő használatának néhány elvi-etikai problémáját vizsgálja meg. A szerzők, miután egy sor, a bírói munkában használt MI-alkalmazással megismertettek bennünket, megvizsgálják, hogy ezek a rendszerek vajon összhangban vannak-e a tisztességes eljárás elvével és annak részjogosítványjaival. A szerzők az MI használatával kapcsolatban kifejezetten óvatos álláspontot foglalnak el, és csak azokban az esetekben engednék meg az ilyen eszközök használatát az ítélezésben, ha az ügy „mindenfajta mérlegeléstől és diszkréciótól mentes”, azaz lényegében a teljesen automatizálható döntéseknél. Ez lenne a jogalkalmazás „zöld zónája” az MI számára. A „sárga” zónában jelen lehet a mesterséges intelligencia a bírói döntéshozatal során, sőt alkalmazása támogatott is ezen a területen, de megfelelő fékek és korlátozások beiktatásával. Végül a „piros zóna” alatt azon ügyeket értik, amelyek érintik (és ezáltal sérthetik) a szabadsághoz való jogot: ide tartozik például a büntető igazságszolgáltatás teljes területe.

Karsai Krisztina szegedi büntetőjogász professzor jóval megengedőbb az MI büntetőjogban történő használatával kapcsolatban, jóllehet ő is arra a következtetésre jut, hogy paradigmaváltásra van szükség ahhoz, hogy a büntetőítélkezéshez kapcsolódó döntéshozatalba beengedjük az MI-t. Hat olyan jellegzetességet sorol fel, amelyek az MI korlátait jelentik, és amelyeket a szakirodalom csakugyan nagy részletgazdagsággal tárgyal – így például azt, hogy az adatalapú, öntanuló MI mindig a „múlt foglya”. Karsai példákön és konkrét rendszereken keresztül mutatja be ezeket a korlátokat. Ugyanakkor, mondja: „Az igazságszolgáltatás valójában az emberek közötti jogviták megoldását célozza, s ha nagyobb érdek fűződik ahhoz, hogy a vita

meg legyen valahogy oldva, mint ahhoz, hogy a döntést ember hozza, akkor a paradigmaváltásnak van helye.” Karsai nem tartja kizártnak ezt a paradigmaváltást, de a mai helyzetben inkább a polgári és közigazgatási ügyszakok bírói eljárásaiban tartja valószínűnek az MI elterjedését.

A Czékmann Zsolt, Kovács László és Ritó Evelin, a Miskolci Egyetemen dolgozó szerzőhármas a mesterséges intelligencia közigazgatásban betöltött szerepéről és lehetőségeiről ír. Álláspontjuk szerint az államigazgatásban az MI multifunkcionális eszköz, amely szolgáltathat intelligens módon információt a döntésekhez, hatékonyan támogathatja ezeket a döntési folyamatokat, de végső soron alkalmas lehet automatikus döntéshozatalra is. A szerzők nagy potenciált látnak az MI-ben az államigazgatásban keletkező adattenger rendszerezésére, elemzésére és strukturált felhasználására. Másrészt, ennek alapján a döntés-előkészítés során egészen pontos előrejelzéseket lehet tenni, ami tulajdonképpen felfogható előzetes hatásvizsgálatnak is. Erénye a tanulmánynak, hogy az utolsó részében pontokba szedi, milyen informatikai és rendszerszervezési teendőknél kell átrágnia magát annak, aki MI-rendszereket szeretne bevezetni az államigazgatásba.

A jogalkalmazási rész zárófejezetét Hohmann Balázs, a pécsi jogi kar tanársegédje írta, és szintén az MI közigazgatási felhasználásának lehetőségeit latolgatja. Hohmann tanulmánya elején rámutat arra a szakirodalomban sokat tárgyalt problémára, hogy az MI teljesen más módon „okos”, mint az ember, másképp ismer fel összefüggéseket, és másképp következtet. Ugyanakkor az államigazgatás eljárásainak kiszámíthatósága és tömegessége mégiscsak az automatizálás irányába hajtja a „jól államban” gondolkodókat. Hohmann jól látja meg azt az összefüggést, hogy míg az embernek képesek vagyunk megbocsátani a hibázást, a gépnek nem. Összességében Hohmann ezért – nagyon hasonlóan a jogalkalmazási rész szinte összes írásához – elsősorban a teljesen automatizálható (mérlegelést nem igénylő) folyamatokat, másodsorban pedig a komplikáltabb folyamatok döntéstámogatását bízná az MI-re.

A kötetet az MI és a gazdaság, a szerződéses kapcsolatok, a felelősség, a tágabb értelemben vett piac és az MI kapcsolatát taglaló magánjogi és versenyjogi írások zárják.

Udvary Sándor, a KRE docense a klasszikus magánjog, és ezen belül is a robotmagatartások (elsősorban magánjogi) relevanciájának kérdéseit taglalja. Határozottan leszögezi, hogy a robot esetében nem beszélhetünk „magatartásról”. Udvary a „roboti cselekmények” kifejezést javasolja azokra a megmozdulásokra, „*output-okra*”, amelyeket nonhumán ágensek képesek előidézni. Udvary szenvedélyesen érvel írásában az ellen a néhány éve még szinte uralkodó álláspontnak tekinthető nézet ellen, hogy a robotoknak valamiféle önálló, jogilag releváns „személyiséget” kéne biztosítani, és meggyőzően bizonyítja, hogy a szabályozás a különböző jogi relációkban – magánszemély-magánszemély, magánszemély-vállalkozás (vagy szervezet) stb. – a jelenlegi jog megoldásaival is jól biztosítható, semmi szükség nincsen a robotszemélyiség veszélyes konstrukciójára. Udvary tanulmánya végén azután

kitér még néhány roboti cselekményeket érintő kérdésre, mint például a robot mint adatvédelmi jogsértő problematikájára, illetve az automatizált gépi döntésre, amely alá Udvary szerint egyébként az MI-döntés nem esik, lévén ez inkább feltételez valamiféle határozatszerű döntést.

Pusztahelyi Réka a miskolci jogi kar magánjogásza egy rendkívül izgalmas és viszonylag új kérdéssel, az érzelmes mesterséges intelligencia és az online marketing érintkezési pontjával foglalkozik tanulmányában. Az érzelmek emulálására (imitálására) képes szoftverek régebb óta léteznek, és ennek veszélyeit a vonatkozó irodalom régebb óta ismeri, de a jogban, az üzleti életben, a reklámozásban történő alkalmazásuk és ennek veszélyei még nem számítanak széles körben tárgyalt problémának. Pusztahelyi abban látja az érzelmes MI kockázatát az üzleti viszonyokban, hogy az MI ilyen helyzetekben alig érezhetően, de elképesztően hatékonyan tudja terelgetni, manipulálni a „célszemélyt”, ami a fogyasztóvédelem és a reklámjog egy teljesen új kihívása. Ugyanakkor Pusztahelyi a nehézségek ellenére is egyértelműen leteszi voksát amellet, hogy a fogyasztói döntéseknek meg kell maradniuk autonómoknak, a jognak továbbra is védenie kell a fogyasztói döntést az „érzelmes MI-k” korában is.

Tóth András a Versenyhivatal elnökhelyetteseként értő tolmácsolója az adatgazdaság és ezen belül az MI szabályozási problémáinak. Tanulmányában elsősorban az EU és az EU Bíróságának erőfeszítésein keresztül mutatja meg, hogy milyen kihívásokkal, dilemmákkal küzd a hagyományos *ex post* versenyjog az adatgazdaság világában. Tanulmányának kiindulópontja az, hogy a versenyjognak az MI vonatkozásában elsősorban az áremelő gyakorlatokat kell kiküszöbölnie. Erre a versenyjog eszköztársa részben alkalmas, részben azonban kiegészítésre szorul.

A kötetet Zódi Zsolt tanulmánya zárja. Zódi azt a gondolatot terjeszti elő, hogy a platformokra nem egyszerű szolgáltatásokként kell gondolnunk, hanem Kornai János már csaknem negyvenéves elméletét használva új koordinációs mechanizmus – az algoritmikus koordináció – rendszerre szervezett megnyilvánulásaiaként, amely a piaci, a bürokratikus és az etikai koordináció *mellett* jelenik meg, és erősödik nap mint nap. Minden koordinációs mechanizmus egyszerre szabályozási és erőforrás-allokációs folyamat. A platformokon megvalósuló, rendszerre szervezett algoritmikus koordináció részben kiszorítja, részben átalakítja a másik három mechanizmust. A közösségi médiából nem tűnik el az etikai koordináció, de egy részét átveszi az algoritmikus koordináció a megszámlálható lájkokkal és a pénzzé tehető figyelemmel. Ugyanígy: a piactérplatformokon a piaci koordináció bizonyos elemei megmaradnak, de a láthatatlan kézből nagyon is látható koordináló kéz lesz. Zódi szerint a jog bizonytalanságait a platformokkal kapcsolatban az algoritmikus koordináció sajátosságai okozzák. Ezek jobb megértése vezethet el bennünket egy jobb szabályozáshoz.